

SARCHASHMA ILDIZLARI: ALISHER NAVOIY VA AHMAD POSHO (O'ZBEK-TURK ADABIY ALOQALARI TARIXIGA BIR NAZAR)

¹Sarvarbek Tuliboyev

TerDU, O'zbek adabiyotshunosligi

kafedrası o'qituvchisi, tuliboyevsarvar39@gmail.com

²Rushana Zaripova

TerDU, O'zbek adabiyotshunosligi, kafedrası mustaqil tadqiqotchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7491039>

ARTICLE INFO

Received: 18th December 2022

Accepted: 27th December 2022

Online: 28th December 2022

KEY WORDS

Adabiy aloqalar, usmonli adabiyoti, Alisher Navoiy, Ahmad Posho, adabiy jarayon, tarjima, turk adabiyoti.

ABSTRACT

Maqolada o'zbek-turk adabiy aloqalarining uzoq o'tmishga ega ekanligi, Alisher Navoiy davridayoq ijodiy hamkorlikning yo'lga qo'yilganligi, Navoiy she'riyatining usmonli adabiyotiga ta'siri hamda Ahmad Poshoning Navoiy g'azallariga tatabbulari va ikki qardosh xalqlarning adabiy hamkorliklari haqida fikr yuritiladi.

Dunyodagi barcha millat va elatlarning o'zaro aloqalari insoniyatning o'zi kabi qadimiydir. Moziyga nazar tashlar ekansiz, tarix sahnasida paydo bo'lgan xalq borki hududiy va ma'naviy o'zaro yaqin bo'lgan elatlar bilan turli jabhada aloqa o'rnatganligini ko'ramiz.

Ayni damda o'ziga xos taraqqiyot jarayonidagi xalqlarning ozodlikka yo'naltirilgan maqsad, intilishlarida ham xuddi shunday chambarchas bog'liqliklarni his etishimiz mumkin. Bu ayniqsa, dini, tili, urf-odatlar, dunyoqarashi yaqin millatlarda yanada kuchliroq seziladi. Xalqaro aloqaning behad jozibador shakllaridan biri bo'lgan o'zaro adabiy aloqalar misolida ham o'zgacha go'zallik va nafosatni ko'rishimiz mumkin. Chunki, bir oilaga mansub turkiy xalqlarning so'z san'ati sarchashmalari yagonaligi va birligi bilan xarakterlanadi. Hatto turli ijtimoiy o'zgarishlar, siyosiy ziddiyatlar davrlarida ham mushtarak adabiy an'analar o'z mohiyatini yo'qotmagan. Tabiiyki, bu ezgu hol xalqlarning iymon-e'tiqod yo'sini,

turmush-muhit tarzi hamohangligi bilan izohlanadi. Aytish mumkinki, taraqqiyotning shunday ajib qonuniyati sababli uzoq moziydan o'tib kelgan "Kul Tegin", "To'nyuquq", "Bilga xoqon" bitiklari, badiiy namunalar umumturkiy obidalar, barcha turkiy millatga xos bebaho meros sanaladi. Mana shunday tarixiy jarayon sababli bugungi turkiy millatlar o'tmishdagi o'nlab allomalari ijodlaridan birdek iftixor hissini tuyadilar. Ularning asarlari ruhida ardoqli milliy qadriyatlar tarannumini va umuminsoniy g'oyalar tajassumini ko'radilar.

O'zbek xalqi qadimdan O'rta Osiyo, Volga bo'yi, Qrim va Kavkaz ortidagi qardosh xalqlar qatori xorijiy sharqdagi turkiy xalqlar bilan iqtisodiy va madaniy aloqada bo'lib keldilar. Amir Temur va undan keyingi temuriylar davrida yetishgan Shohruh Mirzo, Husayn Boyqaro, Alisher Navoiy, Ulug'bek, Bobur Mirzo, Ali Qushchi kabi turkistonlik buyuk shoh, olim va shoirlar ta'sirlari Turkiyada ham kuchli

bo'ldi. Undan so'nggi asrlarda ham bu aloqalar davom etdi.

Shuni qayd etish joizki, Turkiya XIV-XV asrlarda jahonning ilg'or madaniy mamlakatlaridan biri edi. Sulton Boyazid II temuriyzodalar bilan do'stona munosabat o'rnatib, ikki mamlakat o'rtasida faqat savdo emas, ayni paytda madaniy aloqalarning hamm ravnaq topishiga keng imkoniyatlar yaratdi. Ulug'bek vafotidan keyin talaygina samarqandlik ilm va madaniyat ahlining turkiyaga borib qolishi tasodifiy emas. Ali Qushchining Turkiyadagi faoliyati tufayli Mirzo Ulug'bek o'sha davrdayoq Yevropaga tanildi. Ulug'bek astronomiya maktabining ajoyib namoyondasi Qozizodaning nabirasi Miram Chalabiyning "Dastur ul-amal tasxih al-jadval" ("Ulug'bek jadvaliga sharhlar") asarining Boyazid II iltimosiga ko'ra yozilishi esa turk sultonining o'zbek ilm-fani va madaniyatiga katta hurmat-e'tibor bilan qaraganidan dalolatdir.

Ma'lum bo'lishicha Sulton Boyazid II davr taqozosi bilan o'z yurtiga sig'magan o'zbek olimlari va hunarmandlarini Turkiyaga taklif etibgina qolmay, Sulton Husayin Boyqaro va Alisher Navoiy bilan ham yaqin aloqada bo'lgan. Xususan, Alisher Navoiy unga o'z g'azallarini yuborib turgan. Boyazid II esa, o'z navbatida, bu g'azallarni Ahmad Posho ismli eng mashhur turk shoiriga nazira bog'lash uchun bergan.

Ahmad Posho Turkiyada sharq madaniyatining mumtoz siymolardan biri sifatida hanuzgacha qadrlanib keladi. Navoiyga qadar bo'lgan turkiy adabiyoti fors she'riyatining kuchli ta'siri ostida rivojlandi. Boyazid II ning fikriga ko'ra, Navoiy she'riyati an'alarining turk adabiyotiga kirib kelishi, bir tomondan turk shoirlarning mahoratlari oshishiga, ikkinchi tomondan esa, mumtoz fors

shoirlari ta'siridan xalos bo'lishiga yordam berishi mumkin edi. Shuning uchun ham Navoiyning 33 ta g'azalini Ahmad Poshoga berib, bu g'azallarga tatabbu yozishni buyuradi.

Manbalarda aytilishicha Alisher Navoiyning 33 g'azali Turkiyaga 1480- 1481- yillari yetib boradi. Bu g'azallarning Sulton Boyazid II ga Navoiyning shaxsan o'zi tomonidan yuborilganligi, ayniqsa, muhimdir. Agar Sulton Boyazid II ning bu g'azallariga tatabbu bog'lash haqida Ahmad Poshoga buyruq bergani, Ahmad Poshoning esa g'azallar buyuk shoirning emas, balki, Husayn Boyqaro vazirining asarlari bo'lgani uchun ularga tatabbu bog'lashga kirishganini e'tiborga olsak, Navoiy bilan Boyazid II o'rtasidagi munosabatlar, avvalo ikki davlat arbobi o'rtasidagi munosabatlar sifatida gavdalanadi. Shu taxmin qilish mumkinki, 1472- yilda Husayn Boyqaro saroyining bosh vaziri etib tayinlangan va "ameri kabir" unvoniga muyassar bo'lgan Navoiy 1480-1481- yillarga qadar ham Boyazid II ga bosh vazir sifatida xat yozib turgan va Navoiy bilan Boyazid II o'rtasida rasmiy, ayni paytda, do'stona aloqa bo'lgan. Agar ular o'rtasidagi aloqa faqat rasmiy bo'lganida Navoiy turk sultoniga hech qachon eng yaxshi 33 g'azalini tuhfa sifatida yubormagan bo'lardi¹.

Muhim jihati shundaki, Ahmad Posho o'z tatabbularini usmonli tilida yozgani uchun taqlid deb hisoblamagan. Navoiyning qaysi g'azaliga tatabbu bog'lagan bolsa, shu g'azalning ta'sir doirasidan biroz bo'lsa-da chiqishga uringan. Agar Navoiy muhabbat taronalarini kuylashda ko'proq quyosh obrazidan foydalangan bo'lsa, Ahmad Posho oy obraziga murojaat etgan. Agar

¹ Karimov N. "Alisher Navoiy va Ahmad Posho".

///O'zbekiston adabiyoti va san'ati", 2002 yil, 21-iyun

Navoiyning lirik qahramoni serviqor bo'lsa, Ahmad Poshoning lirik qahramonida hazil-mutoyibaga moyillik ustuvor.

Shoir o'zining Fotih Mehmet zamonidagi kunlarini eslab, o'zini Alisher Navoiyga, Fotih Mehmetni Husayn Boyqaroga qiyoslashga ishora bor.

Ahmad Posho g'azallarida muhabbat – bosh mavzu. Shoir o'zini “muhabbat kuychisi” ligini aytadi. Sevgi jamiki shodliklarning, ayni paytda g'am-anduhning sababchisidir, u oshiq-ma'shuq munosabatlarini tasvirlarkan, tabiat ko'rinishlaridan ustalik bilan foydalanadi:

*Har kiminkim hamdami gul yuzli bir jonon
o'lur,*

*Xonasi jannat kibi doim bahoriston o'lur,
Oshig'u ma'shuqqa o'xshar oftob ila zamin
Kim biri yig'laguncha birisi xandon o'lur.²*

Muhimi, Ahmad Posho Navoiy g'azallariga tatabbu bog'lash jarayonida shoir sifatida bir pog'ona yuqori ko'tarilgan va o'z ijodining gultoji bo'lgan asarlarini yaratganki, bu asarlar turk mumtoz lirikasining oltin xazinasidan joy olgan.

Bir so'z bilan aytganda Ahmad Posho Navoiyning ijod gulshanida mavjud bo'lgan xushboy tarovatni, badiiy nafosat chechaklarini turk she'riyatiga olib kirdi. Uning Navoiy lirikasida bahramand bo'lishi turk she'riyati ufqlarining kengayishi, tili va uslubining yanada milliylashishi, guzallashishi va saqlanishiga imkoniyat yaratdi. Binobarin Navoiy tufayli o'zbek-turk adabiy aloqalarining muhim bir tarixiy davri boshlandi, qolaversa, turk she'riyati taraqqiyoti tarixida har jabhada yangiliklar yuzaga kela boshladi.

Professor Mehmet Chavusho'g'li o'zining 1976 yilda yozgan “Sultonlik davrining so'nggiga qadar Anadoluda Navoiyning ta'siri haqida eslatmalar” sarlavhali maqolasida Navoiyning Usmonli she'riyatiga ta'siriga e'tibor qaratadi.

Alisher Navoiy va uning she'rlari Usmonli davlat arboblari tomonidan qay darajada baholangan? Avvalo, bu holatni to'liq tushunishimiz uchun Usmonlilar hamda temuriylarning siyosiy, ijtimoiy va madaniy jihatlardagi munosabatlariga teranroq nuqtai nazardan qarash kerak.

Biz ushbu mavzuga qisqacha to'xtalib o'tamiz. Mavjud manbalardan ma'lum bo'lishicha, Usmonlilar hamda Temuriylar o'rtasidagi munosabatlarni ikki davrga asosan tahlil qilishimiz lozim.

Birinchi davr - Unda Amir Temurdan Abu Said Mirzogacha bo'lgan davr qamrab olingan. Bu davrning eng muhim voqeasi Boyazid I ning Amir Temur tomonidan tormor etilishidir. Usmonlilar bu mag'lubiyatidan keyin Mehmet II ga qadar temuriylarga soliq to'lashga majbur bo'ldilar. Bu davrning ikki muhim sultoni Amir Temur va Shoxruxmirzo o'z hukmronligi daavrida Usmonlilar yerlariga ko'z tikishgan edi. Bu ikki sulton Suriya va Boltiq bo'ylarida yetarlicha hukmronlik qildi.

Ikkinchi davr - Husayin Boyqaro bilan boshlangan davr Bu davrning eng muhim shaxslaridan biri bu shubhasiz Navoiy edi. Oldingi davrdan farqli o'laroq, bu davrda Usmonlilar va Temuriy munosabatlari juda boshqacha muhitda birlashdi. Abu Said Mirzoning Uzun Hasan tomonidan mag'lubiyatga uchratilishi bilan Sharqda temuriylar hukmronligi barham topdi. Temuriylar esa voqeadan so'ng avvalgi shon-shuhratlarini tiklay olmadilar. Temuriylar o'z kuchini yo'qotayotgan

² Adxambek Alimbekov tarjimasi. Manba: A. Alimbekov «Turk adabiyoti tarixi» (XIII-XVIII asrlar) (ToshDShi nashriyoti. 2005) o'quv qo'llanma.

paytda bir tomondan Istanbulni olgan Usmonlilar, ikkinchi tomondan Qoraqo'yunlular va Temuriylarni mag'lub etgan Oqqo'yinlilar hukmron kuch bo'la boshladilar. Temuriylar, Oqqo'yinlilar Uzun Hasanning o'z yurtida odaamlari borligini bilishar va undan qo'rqishardi. Fotih Mehmet Sulton Uzun Hasan ustidan g'alaba qozonganidan so'ng Usmoniylar ham, Temuriylar ham yengil nafas oldilar. Ammo bu qulaylik uzoqqa cho'zilmadi va tez orada barham topdi³.

Har ikki davlatga xavf solgan yangi kuch vujudga keldi: Safaviylar va ularning hukmdori Shoh Ismoil. Shoh Ismoil ham xuddi Uzun Hasan kabi o'zini Temurning merosxo'ri deb bilgan va Usmonlilar saltanatini yo'q qilib, Sharqning yagona hukmdori bo'lmoqchi edi. Shoh Ismoilning hokimiyatni qo'lga kiritishi Usmoniylar va Temuriylarni bir-biriga yaqinlashtirdi. Har ikki davlat o'zining eng qulay va eng yorqin davrini o'tkazdi. Temuriylar Usmonlilarga katta hamdardlik bildiradilar, o'z davrida Usmonlilar tomonidan ham Temuriylarning Sharqda va G'arbdagi g'alabalarini mamnuniyat bilan kutib olindi⁴.

Bu davrda Usmonlilar va Temuriylar munosabatlari ham siyosiy, ham madaniy rivojlandi. Bu san'at va adabiyot nuqtai nazaridan o'z tarixidagi eng yorqin davr edi. O'sha davrda yashab o'tgan Mulla Jamil va Alisher Navoiy Istanbul va Hirotni butun islom va turk olamining ko'z qorachig'i sifatida tasvirlab, shuhratini olamga yoyishdi. Islom va fors

adabiyotining eng yorqin namoyandasi Molla Jamil, turk adabiyotining eng muvaffaqiyatli shaxsi sifatida Alisher Navoiy Istanbul va Hirotni san'at va adabiyot shahriga aylantirishga erishdilar⁵. Bu davr Husayn Boyqaro vafotigacha davom etdi. Lekin Hirot madaniyat va san'at markaz bo'lish borasida Istanbuldan bir qadam oldinda edi. Bunga ham ikkita muhim sabab bor. Birinchisi, Hirotning Istanbulga nisbatan eskiroq turk-islom poytaxti ekanligi, ikkinchisi, Usmonlilarning yangi imperiyaga aylanishi edi.

Ayniqsa Husayn Boyqaro Alisher Navoiy, Kamoiliddin Behzod yashagan yillarda Hirotga islom olamining turli burchaklaridan ilm ahli kirib kelgan. Bu davrda Hirot so'fiylar, san'atkorlar va madaniyat ahlini o'ziga tortadigan muhim markazga aylandi. Usmonli sultonlari va ziyolilari ham Hirot maktabiga raqobatni kuchaytirishga harakat qildilar. Masalan, Fatih Mehmed Hirot maktabi va u yerdagi shoir va san'atkorlarni Istanbulga yaqindan qiziqitirdi va jalb qilishga harakat qildi. Fotihning bu boradagi sa'y-harakatlari uning tarjimai hollarida, va Feridun Beydaniyning "Munsheat" (Maktublar) asarida ifodalanadi. Anado'lining Markaziy Osiyoga bo'lgan qiziqishini, ular bilan bo'lgan madaniy aloqalarini ko'rsatadigan yana bir nuqta bor. Ayrim manbalarga ko'ra, bu davrda Anadoluda yashagan turklarning o'z ildizlari ham aynan Markaziy Osiyoga borib taqaladi. Shuningdek turklarning so'zlashuvida Chag'atoy shevasining foydalanishi ham bunga asos bo'ladi.

Birnbaumning yozishicha, Usmonli imperatorlaridan Mehmed Fotih dunyoga kelgan shahzodalarga O'g'uzhan, Qo'rqud

³ Selahattin Tansel, Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Melîmed in Doğu Siyaseti, MEB, İstanbul, 1971, 299.

⁴ YusufÇetiidağ, "Ali Şir Nevai'nın Balı Türkçesi Divan Edebiyatına Tesiri (XVI. Yüzyıl Sonuna Kadar)", Basılmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi SBE, Ankara 2002, XV+978s.

⁵ Molla Cami, Baharistan, çev. Nuri Gençosman, MEB, Ankara, 1945, 165-167.

kabi turkcha nomlar berishni boshlashi; Murod II hukmronligi davridagi eski turk qabilalarining tangalar va qurol-yarog'lardagi tamg'alarini chizish; ba'zi davlat farmoyishlarida uyg'ur yozuvidan foydalanish va h.k. voqealar bu qiziqishdan dalolat beradi. Zigrid Kleinmixel o'z maqolasida xuddi shunday fikrni keltirib o'tadi.

Yana Navoiy hamda Ahmad Posho ushbu adabiy aloqalarga muhim e'tibor qaratadi. Ahmadi Dal va Kirmonli Nizomiyni Chag'atoy shevasida yozilgan g'azallari ana shu qiziqishni ko'rsatadigan yana bir ishoradir.

prof. Dr. Mehmet Chavusho'g'li bu borada shunday deydi: "Aslida Ahmad-i Dal devonida Chig'atoy talaffuzida yozilgan g'azallari bo'lsa ham Anadolu adabiyotining zabt etilishigacha bo'lgan davrda O'rta Osiyo madaniyatining davomi sifatida Menimcha, Navoiyning Onado'luda tan olinishi uchun zamin tayyorlagan siyosiy va madaniy infratuzilma uning butun turk dunyosida mashhur bo'lishining eng muhim sababi, ehtimol, o'sha asrdagi turkiylarning holati bilan bog'liqdir⁶.

Ma'lumki, Navoiy yashagan davrda, o'rta asrlarda Osiyoda ikki xil adabiy til mavjud edi: fors va turk. Navoiy yashagan XV asr boshida fors tili she'riy til sifatida yuksak cho'qqiga chiqdi; chunki Attor, Sa'diy, Salmon, Dehlaviy, Hofiz kabi buyuk zotlar shoirlar tufayli forsiy she'riyat butun Sharqqa, ham arablarga qadar yoyildi. Turkular esa o'z tillarida she'r yozish o'rniga fors tilini she'r tili sifatida qo'llaganlar. Navoiy ta'kidlaganidek, turk yoshlari butunlay fors tilida o'ylardi va ijod qilishardi.

Chig'atoy turklarida Navoiygacha bo'lgan davrda Sakkokiy va Lutfiy kabi zabardast shoirlar ijod qilgan va ular faqat devon sohibi bo'la olgan. Navoiyning o'zi ta'kidlaganidek, bu davrda turk tili "Turkenarak", ya'ni "she'r tili" emas edi, uni qayta ishlash, she'r tiliga olib kirish kerak edi. Navoiy o'sha davr turkiy shoirlari kabi fors tilida she'r yozishni davom ettirib, she'r yozishga kirishmadi, u hali tayyor bo'lmagan turk tilini sayqallab, ijod tili sifaatida maydonga olib chiqdi. Bu tilda ham juda chiroyli she'rlar yozish mumkinligini yozgan she'rlari bilan isbotladi. Shuning uchun ham ko'p shoirlar, xususan, Mulla Jamil Navoiyning turkchaga yozilgan dastlabki ijod namunalari ustida ish olib borishgan va Navoiyning xizmatlari beqiyosligini, g'azallarining go'zalligini, turkiy she'rlarini alohida ta'kidlashgan⁷.

Alisher Navoiy Mehmet II ga o'zining 33 ta g'azalini yuboradi. Sulton darhol saroyida xizmat qilayotgan Ahmad Poshoga ushbu g'azallarga nazira bog'ashni buyuradi. Ahmad Posho Chig'atoy shevasida nazira yozadi.

Shu o'rinda XVI asrda ijod qilgan va Muhibbiy taxallusi bilan ijod qilgan o'z davrining buyuk shoirlaridan biridir. Muhibbiyni o'z davrida shoirlar sultoni deb e'tirof etishgan. Usmonli she'riyati tarixida eng ko'p g'azal yozgan shoirlardan biri sifatida nom qozongan Muhibbiy XVI asrda yashab ijod qilgan. Navoiyning ko'plab g'azallariga nazira bog'lagan. Quyida biz ushbu ijod namunalariidan ba'zilarini ko'rib chiqamiz.

Navoiyning "Favoyid ul-kibar" devonidagi "Ko'ngul" radifli misol qilib olamiz:

⁶ Osman F. Sertkaya, "Osmanlı Şairlerinin Çağatayca Şiirleri IV", TDİED, CXIX, (1971), 5.

⁷ Molla Cami, Baharistan, çev. Nuri Gençosman, MEB, Ankara, 1945, 165-167

*Nolani har necha kim eldin nihon aylar
ko'ngul,*

*Seni sog'ingach yana behad fig'on aylar
ko'ngil.*

Buhibbiyning javobini ko'rib chiqamiz:
*Derd-i hicrini sheha gerçi nihan eyler gönül
İlle vaslun anıcak vay ki fig'an eyler gönül⁸*

Ko'rinib turibdiki, bu matla juftliklari orasidagi dialekt farqlarini hisobga olmasak, unchalik katta farq yo'q. Navoiy sevgilisi uchun nola qilishni iloji boricha yashirishga harakat qildi, lekin uni o'ylab ko'rishni istamadi. U yorga murojaat qilayotganini aytadi. Muhibbiy ham xuddi shu xayoliy siymosini bir necha so'z bilan ifodalagan. U "Nola" o'rniga "derd-i hijron"ni ishlatadi, U "seni sog'ingach" o'rniga "vaslun acak"ni (doimi yodda tutish)ni afzal ko'radi. Bundan tashqari, ko'rinib turibdiki, qofiya so'zlari ham deyarli farq qilmaydi. Endi biz Navoiyning "Badoye ul-vasat" nomli devonidan misol keltiramiz:

*Ey, yuzung gulbargiga oshufta bu hayron
sabo,
Telbalardek gulshan-u, ko'yingda sargardon
sabo.*

Muhibbiyning javobi:

*Gül yüzine olalı aşufta vü hayran saba
San yürür divanedür gülşende ser-gerdön
saba*

Bu baytda Navoiy shunday deydi: "Tong shamoli atirgul barglaridek mahbuba yuziga qoyil qoladi. Xuddi, telbadek atirgul bog'ida sargardon.

Muhibiy ham xuddi shunday tasvir usulini qo'llaydi. Faqat Muhibbiy ikkita

o'zgarish qiladi. "gulbarg" o'rniga "gul yuz" ni, "telba" o'rniga "devona" so'zini qo'llaydi.

Endi Navoiyning "Navodir ush-shabob" devonidan quyidagi g'azalni misol qilib olamiz:

*Ochmag'ay erdi jamoling, olam aro, koshki,
Solmag'ay erding bore olamda g'avg'o
koshki*

Bu g'azalga Muhibbiyning javobi:

*Kılmasam cana cemaliün ben temenna kaşkı
Salmasam dil mülkine her lahza gavga
kaşkı⁹*

Navoiyning "G'aroyib us-sig'ar" devonidan bir misol:

*Gul uzra xatti mushking birla to qilding
raqam paydo,
Manga jon sahfasi bo'ldi yuz xatti olam
paydo*

Muhibbiyning javobi:

*Nice yıllardur olmışdur derun-ı dilde gam
peyda,
'Aceb midür bu didemden ola her lahza dem
peyda.*

Navoiy yuqoridagi misrada sevgilisining visoliga yetishni orziqib kutgan oshiq timsolini keltirib, oshiq yuzidagi hijron azobi naqadar kuchliligidan, uning jon sahfasiidagi holat bilan parallell qo'yadi. Muhibbiy ham Navoiyning bu misralaridan ta'sirlanib, xuddi shu radifdagi g'azalini bitadi.

Navoiyning "G'aroyib us-sig'ar" devonidagi "Yo'q" radifli g'azali:

⁸ Osmanli araştırmaları XXVI. Alişir Nevai'nin osmanlı şiirine ve kanuni sultan süleyman'a tesiri ve sebepleri üzerine. Yusuf Çetindag. İstanbul – 2005

⁹ Osmanli araştırmaları XXVI. Alişir Nevai'nin osmanlı şiirine ve kanuni sultan süleyman'a tesiri ve sebepleri üzerine. Yusuf Çetindag. İstanbul – 2005

*Yordin ayru ko'ngul mulki durur sultoni yoq,
Mulkkim sultoni yo'q, jismedururkim, joni
yo'q.*

Ushbu g'azalga Muhibbiyning javob
g'azali:

*Her kimin kim bu cihan bağında bir cananı
yok
Fi'l-hakika müreddür cisminde anın canı yok*

Ko'rinib turibdiki, Navoiy she'rlari
ko'pgina usmonli shoirlari kabi Muhibbiy
tomonidan ham o'rganilib, uga nazira
tarzida bir qancha sherlar tartibga
solingan. Hatto, ba'zi matla'lar ham o'z

holicha qolgan. Darhaqiqat, boshqa
shoirlarning bayt va g'azallarini bunday
qabul qilish Sharqda ko'chirish, o'g'irlik
yoki tayyor oshga bakovul kabi qabul
qilingan. Lekin, shunday shoirlar borki,
ularning ijodi hamma tomonidan qabul
qilinadi, ularning she'rlariga tatabbu
bog'lash yoki ularga ergashish sharaf deb
hisoblanadi. Bular she'riyatning eng buyuk
namoyondalari, masalan Rumi, Hofiz,
Sa'diy va boshqalar. Navoiy ham shu
darjada ediki, turkiy she'riyatda unga
ergashish, uning g'azallariga tatabbu
bog'lash, muallif uchun sharaf, qolaversa
buyuk yozuvchiga bo'lgan cheksiz ehtirom
natijasidir.

References:

1. Karimov N. "Alisher Navoiy va Ahmad Posho". // "O'zbekiston adabiyoti va san'ati", 2002 yil, 21-iyun
2. Adxambek Alimbekov tarjimasini. Manba: A. Alimbekov «Turk adabiyoti tarixi» (XIII-XVIII asrlar) (ToshDShI nashriyoti. 2005) o'quv qo'llanma.
3. Selahattin Tansel, Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Melmed in Doğu Siyaseti, MEB, İstanbul, 1971, 299.
4. Yusuf Çetiindağ, "Ali Şir Nevai'nın Balı Türkçesi Divan Edebiyatına Tesiri (XVI. Yüzyıl Sonuna Kadar)", Basılmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi SBE, Ankara 2002, XV, 978s.
5. Molla Cami, "Baharistan", çev. Nuri Gençosman, MEB, Ankara, 1945, 165-167.
6. Osman F. Sertkaya, "Osmanlı Şairlerinin Çağatayca Şiirleri", TDİD, CXIX, (1971), 5.
7. "Osmanlı araştırmaları XXVI. Alişir Nevai'nin osmanlı şiirine ve kanuni sultan süleyman'a tesiri ve sebepleri üzerine". Yusuf Çetiindağ. İstanbul – 2005